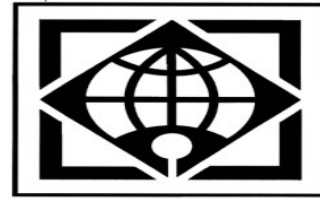

دانشگاه بین المللی امام خمینی

IMAM KHOMEINI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه بین المللی امام خمینی
دانشکده ی علوم انسانی
گروه تاریخ

تحول حقوق زنان در دوره رضاشاه

استاد راهنما: دکتر حسین آبادیان
استاد مشاور: دکتر حجت فلاح توتکار

نگارش:

کبرا فرهادی

زمستان ۹۰

صلى الله عليه وسلم

تقدیم به

مادر

دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه نجات بود و وجودش برایم همه مهر

تقدیم به

خواهر

که وجودش شادی بخش و صفایش مایه آرامش من است

تقدیم به

تمام بانوان فرهیخته ایران زمین

سپاس

- خداوندی را که بی نهایت است و لامکان و بی زمان.

- خانواده عزیز و مهربانم به ویژه پدر و مادر عزیزم که نگاه مهربانشان همیشه بدرقه راهم بوده است.

- خواهران و برادران عزیزم که محبت و صفایشان، همواره امید را در من زنده نگه می دارد.

- استاد راهنمای عزیز و بزرگوارم دکتر حسین آبادیان و استاد مشاور که اقدر دکتر حجت فلاح تو تکار که از راهنمای های روشنگرانه شان، همواره بهره برده،

سامان یافتن این پژوهش را از الطاف آنان می دانم.

- دیگر اساتید بزرگوارم در دانشگاه مین المللی امام خمینی: آقایان دکتر بهشتی سرشت، دکتر محمدی، دکتر رحیمی، دکتر عادلغری و دکتر امینی که از

محضرشان بهره بردم و به من آموختند آنچه را که نمی دانستم.

- از دوستان و همکلاسی های عزیزم عزیزم بویژه خانم هانظری، باقر پور و نادری که بهترین محطاتم در کنار آنان رقم خورد.

- و در پایان سپاس از هریاری دهنده ای که وسعت همراهی اش حتی به قدر محطه ای مرا به پاسی ابدی موهبت نمود.

چکیده

انقلاب مشروطه ایران نتیجه برخورد تجدد غرب و سنت های جامعه ایران بود. حاصل این برخورد به صورت ایجاد نوعی آگاهی بین توده مردم و تلاش برای تغییر در ساختارهای کهن و سنتی و لزوم قانونمند نمودن این ساختارها تجلی یافت. در نتیجه آگاهی های حاصل از مشروطه زنان نیز به عنوان یک طبقه اجتماعی نسبت به تفکرات مرد سالارانه و سنت های حاکم بر جامعه که مانع از حضور و فعالیت زن در اجتماع و تحصیل می شد اعتراض نموده با طرح مسأله حقوق زنان خواهان تساوی حقوق زن و مرد شدند. فضای آزاد پس از مشروطه زنان را بر آن داشت تا با انتشار نشریات مربوط به زنان و برپایی انجمن های زنانه خواسته ها و مطالبات خود را برای آگاهی زنان و نیز خطاب به دولت و مجلس منعکس کنند. با روی کار آمدن رضا شاه به دلیل این که نوسازی ایران در رأس برنامه های وی قرار داشت زنان نیز به عنوان نیمی از افراد کشور نقش مهمی در برنامه نوسازی وی داشتند، بنابراین موضوع زنان مورد توجه قرار گرفت و بحث حقوق زنان با جدیت بیشتری مطرح و دنبال شد. مجموعه این عوامل توجه دولت را به سوادآموزی زنان معطوف ساخت و به دلیل درخواست های مکرر زنان برای ایجاد یک نظام حقوقی در زمینه خانواده هنگام تدوین قانون مدنی موادی به قانون خانواده اختصاص یافت. گر چه گفته می شود دولت در این زمان رویکردی غربگرایانه داشت اما این مواد همان احکام شرعی بود که اینک به صورت قوانین مدون کتبی درآمده بود. این دستاوردها نتیجه درخواست های مکرر انجمن ها و نشریات زنان بود. اما در سال ۱۳۱۱ش دولت با تأسیس کانون بانوان مسیر فعالیت انجمن های زنان را در دست گرفت و در سال ۱۳۱۴ش با هدف آزادی حضور زن در اجتماع قانون کشف حجاب را به اجراء گذاشت که گر چه در قالب مسئله تجدد و ترقی معنا داشت اما به دلیل زور و اجبار به کار رفته از سوی دولت نتیجه مطلوب نبخشید. اما روند حقوق زنان در این دوره با فراز و فرودهایی همراه بود که این فراز و فرود با آغاز شکل گیری انجمن های زنان و انتشار نشریات مربوط به آنها آغاز شد و با قانون کشف حجاب به پایان رسید. دغدغه

این نوشتار روند شکل‌گیری، تحول و نتایج حاصل از طرح حقوق زنان در این دوره است.

کلید واژه: زنان، رضا شاه، حقوق، قانون مدنی، انجمن‌های زنان، نشریات زنان.

فهرست مطالب

کلیات

تحقیق.....
.....
..... ۱.....

فصل اول درآمدی بر مسئله حقوق زن از مشروطیت تا سوم اسفند ۱۲۹۹..... ۱۵

فصل دوم فعالیت زنان از سوم اسفند ۱۲۹۹ تا ۱۳۱۴ ش..... ۲۰

۱-۲- طرح حقوق و خواسته‌های زنان در قالب انجمن‌های مستقل

۱-۱-۲- جمعیت پیک سعادت نسوان.....
.....
..... ۲۱.....

۲-۱-۲- جمعیت نسوان وطن خواه.....
.....
..... ۲۲.....

۳-۱-۲- جمعیت نهضت نسوان.....
.....
..... ۲۷.....

۴-۱-۲- سایر انجمن‌ها.....
.....
..... ۳۱.....

۲-۲- نشریات زنان منعکس کننده حقوق زنان

۲-۲-۱- زبان

.....
.....
..... ۳۹

۲-۲-۲- عالم

..... نسوان
.....
..... ۴۵

۲-۲-۳- نامه

..... بانوان
.....
..... ۵۴

۲-۲-۴- جهان

..... زنان
.....
..... ۶۱

۲-۲-۵- مجله جمعیت نسوان وطن

..... خواه
.....
..... ۶۴

۲-۲-۶- دختران

..... ایران
.....
..... ۷۱

۲-۲-۷- پیک سعادت

..... نسوان
.....
..... ۷۳

۲-۲-۸- سایر

..... نشریات
.....
..... ۷۵

فصل سوم: تدوین قانون مدنی

۳-۱- نحوه تدوین قانون

..... مدنی
.....
..... ۷۸

۲-۳- تدوین قوانین مربوط به خانواده و مواد

آن ۸۱

۳-۲-۱- قانون

ازدواج ۸۱

۳-۲-۲- قانون

طلاق ۹۲

۳-۲-۳- قوانین

بهداشتی ۹۵

فصل چهارم: مسئله حقوق زنان از سال ۱۳۱۴ش تا شهریور ۱۳۲۰

۴-۱- تأسیس کانون بانوان

..... ۹۹

۴-۱-۱-

تشکیلات ۱۰۱

۴-۱-۲- فعالیت

ها ۱۰۲

۴-۲- قانون کشف

حجاب ۱۰۵

۴-۲-۱-

ماهیت ۱۰۵

۴-۲-۲-

تبعات ۱۱۲

نتیجه

گیری.....	۱۱۸.....
-----------	----------

فهرست منابع و

ماخذ.....	۱۲۱.....
-----------	----------

ضمائم

کلیات تحقیق

مقدمه

آگاهی های ایجاد شده پس از مشروطه و فضای مساعد ناشی از آن زنان را بر آن داشت تا با استفاده از تأسیس انجمن ها و انتشار نشریات زنانه به طرح مسئله حقوق زنان بپردازند. از طرفی روشنفکران زن و مرد داخل و خارج کشور نیز که نسبت به موقعیت نا مناسب و فرودست زنان ایران معترض بودند با چاپ مقالات خود در این نشریات و بعضاً نشریات عمومی و نشریه های چاپ شده در خارج از کشور به پر رنگ نمودن موضوع پرداختند. در دوره رضا شاه مسئله حقوق زنان با هیاهوی بسیاری همراه شد و زنان با استفاده از نشریات مطالبات خود را مطرح کردند این مطالبات بیشتر در زمینه ایجاد فرصت آموزشی برابر با مردان، تغییر در قوانین ازدواج و طلاق و داشتن یک نظام حقوقی در این زمینه و نیز انتقاد نسبت به حجاب بود. از آنجایی که دولت در این زمان برای اجرای برنامه تجددگرایانه خویش به نقش مهم زنان پی برده بود برای بهبود موقعیت زنان در جامعه گام هایی برداشت. اما به تدریج با حذف انجمن های زنان فعالیت آنها را با برنامه های خود منطبق نمود. اهداف این پژوهش در

مرحله اول بررسی دلیل طرح مسأله حقوق زن در این دوره و در مرحله دوم منشأ این حقوق و نیز در آخر نتایج حاصله از آن می باشد. بر اساس اهداف گفته شده این نوشتار در چهار فصل تنظیم شده است:

فصل اول مروری بر موقعیت و جایگاه زن از دوره مشروطه و چگونگی ایجاد آگاهی در میان زنان نسبت به حقوق و جایگاهشان می باشد. در این فصل نشان دادیم که زنان با تشکیل انجمن ها و انتشار نشریات اختصاصی خود به تدریج وارد عرصه مطالبات خود می شوند. در فصل دوم به فعالیت حقوقی زنان از سوم اسفند ۱۲۹۹ش تا ۱۳۱۴ش پرداخته ایم و خواسته ها و مطالبات زنان را از دیدگاه انجمن ها و نشریات زنان بررسی نمودیم. انجمن های حامی حقوق زنان که توسط فعالان زن و حامیان آنها شکل گرفتند محفلی برای آگاهی دادن به زنان و انعکاس خواسته های آنان بودند. بخش دیگر نشریات مربوط به زنان می باشد که ارگان انجمن های زنان بودند و آنها خواسته های خود را از طریق آنها انتقال می دادند. مشکل پیش روی نگارنده در این قسمت دسترسی دشوار به تمام این نشریات بود. گاهی نیز شماره دقیق نشریه، سال انتشار و یا قرائت بعضی از عناوین و مطالب مشکل بود. برای اولین بار درخواست های زنان در زمینه ایجاد فرصت های آموزشی و نیز تدوین قوانین مربوط به بهداشت و نیز داشتن یک نظام حقوقی در زمینه ازدواج و طلاق از طریق انجمن ها و نشریات مطرح آن شد. تأکید مکرر آنها سبب اختصاص موادی به این امر مهم هنگام تدوین قانون مدنی شد. البته هر نشریه ای حقوق زنان را از دیدگاه خود مطرح می کرد و مطالبی را که از دید نویسندگان و گردانندگان آن اهمیت داشت منتشر می نمود.

فصل سوم به قانون مدنی تدوین شده در این دوره اختصاص دارد. به دلیل درخواست های مکرر زنان برای سر و سامان دادن به وضعیت نابسامان خانواده و نگرانی آنها به خاطر شیوع بیماریهای مقاربتی و مسری در میان زنان هنگام تدوین قانون مدنی مواد قانون خانواده نیز تدوین شد. اما با اینکه گفته میشود دولت در این زمان رویکردی غربگرایانه داشت اما این مواد برگرفته از احکام شریعت بود. در این

فصل این مواد و اهمیت آن و چگونگی تدوین آن را بررسی نموده ایم.

اما مسئله حقوق زنان از سال ۱۳۱۴ش تا شهریور ۱۳۲۰ با دو تحول همراه بود. اول تأسیس قانون بانوان که با تعطیلی انجمن های زنان توسط دولت ایجاد شد. در این قسمت قانون بانوان و فعالیت های آن را بررسی نمودیم. سپس قانون کشف حجاب را مورد بررسی قرار دادیم و بیان نمودیم که مسأله حجاب از سالها پیش به عنوان مانعی در راه رسیدن بانوان به حقوقشان مطرح بوده است. اما در این دوره این مسأله با صراحت بیشتری مورد انتقاد قرار گرفت. در ادامه به بررسی کنش و واکنش دولت و جامعه در رابطه با اجرای قانون کشف حجاب و تأثیر آن در فصل چهارم پرداخته ایم. اما این پژوهش سرآغازی است برای انجام مطالعات جدی تر و عمیق تر و هرگز نمی گوییم کلام آخر است. امید است دیگران با محور قرار دادن این موضوع دریچه های جدیدی را بگشایند.

مسئله پژوهش

انقلاب مشروطه ایران که نتیجه برخورد جامعه سنتی ایران با تجدید غرب بود سبب ایجاد نوعی آگاهی در میان مردم و به تبع از آن انتقاد به ساختارهای کهنه و لزوم تغییر آن و قانونمند شدن بود. حضور زنان در این عرصه گرچه همراهی با مردان تلقی می شد اما زمینه را برای آگاهی بیشتر آنان و مباحث حقوق مدنی فراهم نمود. با تغییر حکومت از قاجار به پهلوی با توجه به تجدیدگرایی که حکومت جدید داشت زنان آگاه شده خواستار تغییر دیدگاه حاکم بر جامعه در مورد زنان بودند و بحث حقوق زنان را مطرح ساخته و در این راستا انجمن ها و نشریاتی منتشر کردند که مندرجات آنها پیرامون مسائل حقوقی، اجتماعی و بهداشتی علمی و تربیتی زنان بود. این خواسته های زنان همزمان با برنامه نوسازی دولت بود و چون دولت نیز در راستای اجرای برنامه هایش به نقش زنان پی برده بود در نتیجه بحث حقوق زنان با هیاهوی بسیاری مطرح گشت. این موضوع در قالب سه پرسش زیر مطرح شده است:

پرسش های پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای سه پرسش بنیان نهاده شده است:

۰۱ چرا در دوره رضا شاه مسأله حقوق زنان مطرح شد؟

۰۲ این حقوق از کجا گرفته شد و منشأ آن چه بود؟

۰۳ طرح آن چه تأثیری در مشارکت اجتماعی زنان

گذاشت؟

فرضیه های پژوهش

۰۱ حضور اجتماعی زنان در دوره مشروطه سبب ایجاد آگاهی آنان از وضعیت نامساعد اجتماعی و حقوقی آنان شد. روشنفکران و حامیان حقوق بانوان نیز در افزایش این آگاهی موثر بودند. پس از روی کار آمدن رضا شاه نیز به دلیل سیاست حکومت جدید مبنی بر تبدیل جامعه ایران از یک جامعه سنتی به مدرن و نیازی که به حضور زنان در اجرای این

برنامه احساس می شد رضا شاه نیز در راستای اجرای برنامه های خود بر حضور زنان در عرصه به عنوان نیمی از جمعیت ایران نیاز داشت.

۰۲ این حقوق منشأ شرعی داشت و برگرفته از شرع و عرف بود.

۰۳ در بخش تدوین قانون مدنی سبب شد که یک نظام حقوقی برای زنان شکل بگیرد گرچه این نظام حقوقی همان احکام شرعی پیشین بود اما این بار به صورت کتبی مدون گشت. و نیز در زمینه آموزش سبب شد تعداد زنان با سواد افزایش پیدا کند و در این دوره اولین زنان وارد دانشگاه شدند. اما اجرای قانون کشف حجاب در مورد زنان طبقات مختلف تأثیر متفاوتی داشت گرچه هدف از اجرای آن مشارکت اجتماعی زنان بود اما اقدام رضا شاه برای استفاده از نیروی نظامی در این مورد واکنش های مختلف زنان را در بر داشت در حالی که بعضی از آن استقبال کردند اما تعدادی نیز خانه نشین شدند.

تعریف و تحدید واژگان پژوهش:

حقوق:

مجموعه ای از قوائد الزام آور کلی است که در زمان معین بر زندگی اجتماعی انسان حکومت می کند و اجرای آن از طرف دولت تضمین شده است.^۱ در واقع الزامات زندگی اجتماعی منجر به ایجاد قواعد حقوقی با اراده دولت گردیده که اطلاعات همه افراد از آن ضروری است و ضمانت اجرای آن با دولت است.

حقوق مدنی:

مجموعه قواعدی است که روابط متقابل افراد با یکدیگر را معین می کند.^۲ حقوق مدنی یکی از اقسام حقوق خصوصی است که شامل روابط مالی و خانوادگی افراد یک جامعه با یکدیگر

^۱ علی آقا بخشی- مینو افشاری راد: فرهنگ علوم سیاسی، (تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۴۶)، ص ۲۳۰.

^۲ سید حسین صفایی: دوره مقدماتی حقوق مدنی، ج ۱، (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۷۹)، ص ۱۴-۱۳.

است. بنابراین موضوع حقوق مدنی احوال شخصیه و خانواده (نکاح، طلاق، نسب، روابط زوجین و حقوق و تکالیف پدر، مادر و فرزندان نسبت به یکدیگر)، مالکیت، تعهدات، قراردادهای و به طور کلی مسائلی که به روابط خصوصی مردم مربوط است می باشد.

حقوق اجتماعی:

حقوقی است که متضمن برای اتباع خود در روابط با موسسات عمومی مقرر داشته است، مانند حق استخدام، حق انتخاب کردن و انتخاب شدن در مجلس.^۴

حقوق سیاسی:

آن قسمت از حقوق افراد یک کشور که دایر به اعمال حاکمیت آنها است مثل حق انتخاب کردن و انتخاب شدن به عضویت مجلس، تصدی مشاغل دولتی^۵ و... بنابراین داشتن حق شرکت در انتخابات و اظهار نظر در مسائل مختلف داخلی و خارجی، حضور در عرصه های گوناگون به ویژه داشتن مشاغل مهم در هیئت حاکمه جزء حقوق سیاسی است.

حقوق اقتصادی:

با جستجوهای به عمل آمده در منابع مربوط هیچ گونه تعریفی از حقوق اقتصادی یافته نشد. بنابراین تعریف نزدیک به ذهن و مرتبط با نظر پژوهشگر بیان می گردد. هر چند در وهله اول از این واژه مرکب مجموعه قوانین و مقرراتی که روابط اقتصادی افراد را تنظیم می کنند به ذهن خواننده متبادر می گردد ولی منظور از حقوق اقتصادی در اینجا حقوقی است که به افراد آزادی شرکت در مشاغل کارهای مختلف در هر رده، براساس توانایی ها و استعداد آنها را می دهد، تا این افراد چه زن و چه مرد با حمایت قانون بتوانند به آن دست یابند.

^۳ . محمد جعفر جعفری لنگرودی: مقدمه عمومی علم حقوق، (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۶۲)، ص ۸۸-۸۷.

^۴ . لنگرودی: ترمینولوژی حقوق، (تهران: کتابخانه گنج شایگان، ۱۳۷۷)، ص ۲۳۰.

^۵ . همان، ص ۵۲۴.

نوگرایی:

تلاش در جهت هماهنگ ساختن نهادهای سنتی با پیشرفت علوم و تمدن. به معنای دیگر حفظ ساختار سنتی موجود و تطبیق آن با علم و تکنولوژی حاضر است. کاری که رضاشاه به ویژه در مورد قانون ازدواج و طلاق انجام داد.

سنت:

مجموعه ای از اندیشه ها، عادات و رسومی که به یک ملت تعلق دارد و به عنوان میراث اجتماعی از نسلی به نسلی دیگر منتقل می شود.^۶

مرد سالاری:

نوعی سازمان اجتماعی که رایج ترین شکل آن با قدرت پدر مشخص می شود و برتری سیاسی مردان و محرومیت زنان از بسیاری حقوق اجتماعی و سیاسی از ویژگی های آن است. در مجموع سلطه مردان بر زنان از این واژه استفاده می شود.^۷

روش شناسی پژوهش:

روش جمع آوری اطلاعات در این پژوهش روش کتابخانه ای و اسنادی می باشد. در استدلال ها و نتیجه گیری های پژوهش حاضر از روش های توصیفی-تحلیلی استفاده شده است.

بررسی پیشینه پژوهش:

موضوع این پژوهش تازگی دارد و تا کنون تحقیق جامع و مستقلی که مستقیماً در ارتباط با آن باشد صورت نگرفته است. پژوهش های معدودی هم که موجود می باشد کاملاً دوره مورد نظر را بررسی نکرده اند و به قسمتی از مسائل مربوط به زنان در این دوره پرداخته اند. مثلاً نشریات زنان یا کانون بانوان و یا کشف حجاب را بررسی قرار داده اند و به روند کلی موضوع

^۶. علی آقا بخشی-مینو افشاری راد، پیشن، ص ۶۸.

^۷. همان، ص ۴۹۴.

نپرداخته اند. اما تعدادی از پژوهش‌هایی که به موضوع این پژوهش نزدیک بوده اند شامل:

«هدفها و مبارزه زن ایرانی از انقلاب مشروطه تا سلطنت

پهلوی» تألیف محمد حسین خسروپناه، بخشی از این کتاب با موضوع پژوهش ارتباط دارد. به فعالیت‌های مدافعان حقوق زنان در قالب انجمن‌ها و نشریات زنان پرداخته و همچنین از ارتباط برخی زنان تحصیلکرده با مجلس مطالبی را ارائه کرده است. نویسنده در کتابش به موضوع حق رأی و انجمن‌های زنان در مجلس اول و دوم اشاره می‌کند اما به واکنش مجلس درباره موضوع حق رأی زنان که پس از مجادلات میان نمایندگان فضای محافظه کارانه مجلس را بر هم زد اشاره ای نکرده است. نگارنده در فصل دوم پژوهش که به طرح حقوق زنان از دیدگاه انجمن‌ها و نشریات زنان پرداخته است از این کتاب بهره گرفته است.

«جنبش حقوق زنان در ایران (طغیان، افول و سرکوب از

۱۲۸۰ش تا انقلاب ۵۷» عنوان کتابی است که الیز ساناساریان آن را به رشته تحریر درآورده است: نویسنده این کتاب به جنبش حقوق زن در ایران از دوره مشروطیت تا اوائل انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ از منظر جامعه‌شناسی با استفاده از وقایع تاریخی پرداخته است. و جنبش حقوق زن در ایران را در کنار دیگر کشورهای خاورمیانه و جهان مورد بررسی قرار می‌دهد. در این کتاب به بررسی ریشه‌های مشارکت اجتماعی و سیاسی حضور زنان در انقلاب مشروطیت و خیزش جنبش زنان در اواخر دوره قاجار و سپس جنبش‌های زنان در دوره محمدرضا پرداخته و دوره رضاشاه چندان مطمح نظر نویسنده نبوده است. با این حال در فصل سوم و چهارم کتاب به دستاوردهای زنان در این دوره اشاراتی داشته است. از اطلاعات این کتاب بیشتر در فصل دوم بهره برده ایم.

«کانون بانوان با رویکردی به ریشه‌های تاریخی حرکت‌های

زنان در ایران» نوشته‌ی مریم فتحی. این کتاب به بررسی تحول حقوق زن در ایران با توجه به تحولات جهانی پرداخته است و به چگونگی تغییر دیدگاه نسبت به زن از دوره قاجار در رویارویی فرهنگ شرق با غرب و تحول اندیشه زنان و مردان ایرانی در قالب مدارس، انجمن‌ها و نشریات می‌پردازد. پس

از آن وارد عرصه سیاست دولت وقت درباره زنان و کشف حجاب شده و در این قالب به کانون بانوان، تشکیلات و فعالیت های آنها با تکیه بر اسناد اشاره می کند. نگارنده در فصل چهارم از این کتاب استفاده نموده است. اما در سراسر کتاب جبهه گیری نویسنده مبنی بر آغاز تهاجم فرهنگی غرب به ایران از دوره قاجار به بعد به چشم می خورد که مانع از نتیجه گیری منصفانه شده است.

Parvin Paidar Women and The Political Process in Century Iran, Cambridge: Cambridge University Press.

این کتاب به تحلیل وضعیت زن در ایران بر اساس روند سیاسی جامعه از دوره مشروطه تا انقلاب اسلامی پرداخته است. این نگرش که اوضاع سیاسی روز تأثیرات پایداری بر حقوق زن داشته و در واقع حقوق زن را در این بستر مورد ارزیابی قرار داده است. این امر در تحلیل نویسنده از حقوق زن تأثیر منفی داشته است. چون مسائل مربوط به زنان را از زاویه سیاسی دیده و ارزیابی می کند. از نکات بسیار جالب این کتاب اشاره دقیق نویسنده به قوانین مربوط به زنان است که در مجلس به تصویب رسیده و در پژوهش های دیگر کمتر دیده می شود. ضمناً نویسنده به بررسی روشنفکران این دوره و نظریات آنها نیز پرداخته است. در فصل سوم پژوهش از این کتاب بهره گرفتیم.

Homa Hoodfar ,«The Womens Movment in Iran:Women at The Crossroads of Secularization and Islamisation».

این مقاله به بررسی آغاز جنبش زنان در ایران پرداخته است و ریشه جنبش زنان در انقلاب اسلامی را در گذشته می بیند. و به تلاش های زنان در کسب حقوق برابر با مردان در نشریات آنها اشاره می کند و این که سیاست مدرنیزاسیون رضا شاه به زنان یاری نمود و قوانین تصویبی از سوی دولت در مجلس را از اقدامات ستودنی رضا شاه می بیند. در ادامه به بررسی مسأله کشف حجاب می پردازد و نتایج آن را بر روی زنان بررسی می کند که نگارنده در فصل کشف حجاب از آن بهره گرفته است. همچنین سازمان های زنان را تا دوره انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار می دهد.

«رضا شاه و شکل‌گیری ایران نوین، جامعه و دولت در زمان رضا شاه» به ویراستاری استفانی کرونین. دو مقاله در این کتاب در مورد زنان نوشته شده است که یکی با عنوان «برنامه گسترده برای زنان ایران نو». از یاسمین رستم کلایی، حاوی اطلاعات خوبی در مورد قوانین مدنی و خانواده می باشد و همچنین اطلاعات جالبی در مورد سیستم آموزش و پرورش این دوره داشته است. مقاله دیگری از هوشنگ شهابی با عنوان «ممنوعیت حجاب و پیامدهای آن» که در مورد مسأله کشف حجاب و عملکرد دولت رضا شاه است. و اطلاعات آن بیشتر از سایر منابع نیست اما در فصل کشف حجاب مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج علمی قابل پیش بینی از پژوهش

دوره رضا شاه را دوره گذار ایران از جامعه سنتی به مدرن می دانند و گفته می شود که رضا شاه بر طبق الگوها و قوانین برگرفته از غرب تمایل به نوسازی ایران داشت. اما قانون خانواده تدوین شده در این دوره که قسمتی از قانون مدنی بود برگرفته احکام شرع بود. به این دلیل که در جامعه مذهبی ایران حتی رضا شاه نیز نمی توانست خارج از شرع قانونگذاری کند. در واقع آنچه به زنان برگردانده شد حقوق شرعی آنان بود.

معرفی و نقد و بررسی منابع پژوهش

اسناد

«اسناد مربوط به کشف حجاب و کانون بانوان». نگارنده در مراجعه به سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در ارتباط با دو موضوع کشف حجاب و کانون بانوان حدود دو هزار برگ سند یافت. از این رو انتخاب تعدادی از این اسناد مستلزم دقت زیاد و صرف وقت فراوان بود. در پایان نگارنده علی رغم دشواری های فراوان در خواندن و انتخاب اسناد، تعدادی از این اسناد را انتخاب نموده و در فصل چهارم پژوهش از آنها استفاده نمود.

مطبوعات

«مطبوعات» این دوره هم یکی از مهم ترین منابع قابل دسترسی در بررسی حقوق زنان و دستاوردهای آنان در این دوره به شمار می رود. بنابراین بررسی نشریات این دوره در شناخت روشنفکران و تلاش های آنان در تغییر دیدگاه جامعه و دولت در جهت کسب حقوق زنان و روند تحول این حقوق حائز اهمیت بسیاری است، بالآخر نشریاتی که توسط خود زنان منتشر می شد به دلیل انتقال نظرات آنها از اهمیت بالایی برخوردار است. مهم ترین این منابع که بعضی از آنها نیز در خارج کشور به چاپ می رسیدند به این شرح است:

زبان زنان

روزنامه زبان زنان که در سال ۱۲۹۸ش در اصفهان و از سال ۱۳۰۰ش به صورت مجله در تهران به مدیریت بانو صدیقه دولت آبادی رهبر بزرگ حقوق زنان به چاپ می رسید منبع مهمی به شمار می رود. این روزنامه در دوره طولانی از قبل از دوره رضاشاه تا پس از وی منتشر می شد. در هر دوره هم مسائل زنان را منعکس می کرد. اگرچه در آغاز به مسائلی چون خانه داری، شوهرداری و بهداشت فردی می پرداخت ولی به مرور مباحث سیاسی و اجتماعی را نیز مطرح کرد و وضعیت زنان در ایران را به صراحت به باد انتقاد گرفت. پس از کشف حجاب نیز دولت آبادی مطالب بسیاری را در ارتباط با مخالفت با بازگشت حجاب در آن منتشر می کرد. تمام شماره های روزنامه زبان زنان را نیافتیم اما شماره های سال ۱۳۲۱ش به بعد را در اختیار داشتیم که گرچه تاریخ انتشار آن پس از سال ۱۳۲۰ش است اما از آن بهره بردیم.

عالم نسوان

عالم نسوان مستدام ترین نشریه زنانه این دوره بود. با توجه به عمر طولانی که داشت منبع مهمی برای این دوره محسوب می شود. اکثر بانوان فعال در زمینه حقوق بانوان مقالات خود را در آن چاپ می کردند. اولین در خواستهای حقوقی زنان از طریق این نشریه منتشر شد. مطالب مجله عموماً حول مسائل

زنان در رابطه با تربیت اطفال، امور خانه و حفظ الصحه بانوان بود و در کنار آن اخبار پیشرفت زنان سایر نقاط جهان را نیز جهت ترغیب بانوان منتشر می کرد و به شدت از مسایل سیاسی پرهیز می کرد. اکثر شماره های آن در اختیار نگارنده قرار داشت.

نامه بانوان

نامه بانوان هم همپای دیگر نشریات این دوره به طرح مسایل مربوط به بانوان می پرداخت. اولین شماره آن در سال ۱۲۹۹ش منتشر شد. این روزنامه نیز مانند زبان زنان صرفاً به مسایل خانه داری نمی پرداخت و اخبار مربوط به مشارکت سیاسی زنان و حق رأی آنان را در سایر نقاط جهان منتشر می کرد. مطالب مندرج در این نشریه که با صراحت سردبیر آن همراه بود سبب توقیف آن از سوی دولت شد. سیزده شماره آن نیز در اختیار نگارنده قرار داشت.

جهان زنان

از نشریات دیگر مجله جهان زنان بود که به مدیریت فخرآفاق پارسا در مشهد انتشار می یافت. شماره اول آن در سال ۱۲۹۹ش منتشر شد. از این مجله تنها ۵ شماره به چاپ رسید و شماره ی پنج آن به دلیل درج مطالبی در مورد بی حجابی توقیف شده است.

مجله جمعیت نسوان وطن خواه

مجله جمعیت نسوان وطن خواه ایران در سال ۱۳۰۲ش به مدیریت ملوک اسکندری منتشر شد. این نشریه نیز مباحث علمی، ادبی و اجتماعی را مورد توجه قرار داد. لزوم تعلیم و تربیت نسوان، حفظ الصحه، آشپزی بانوان و زن اقتصادی از مطالب آن بود. این مجله ارگان رسمی جمعیت نسوان وطن خواه به شمار می رفت و اعضای این جمعیت مقالات خود را در آن چاپ می کردند. دهمین و آخرین شماره آن در سال ۱۳۰۴ش منتشر شد. تمام شماره های این نشریه نیز در اختیار نگارنده بود.

دختران ایران